

Handleiding ‘werken aan leefbaarheid in de wijk’ beslisbomen

Silke van Arum en Jasper van de Kamp, Movisie, maart 2022

Introductie

Dat de leefbaarheid in wijken zwaar onder druk staat, [concludeerden Movisie-experts Lou Repetur en Daan de Bruijn van Movisie eerder dit jaar](#). Mensen met een psychische kwetsbaarheid blijven vaker in de wijk wonen, kwetsbare mensen blijven langer thuis wonen en er is meer segregatie en een hoge mate van diversiteit in wijken. Door de coronamaatregelen zijn mensen meer op hun directe leefomgeving aangewezen, wat naast mooie initiatieven ook zorgt voor maatschappelijke onrust en overlast gevend gedrag. Dit vraagt om een gedegen aanpak van dit vraagstuk.

Actief burgerschap en gemeenschapskracht zijn essentieel voor het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid: leer de buurt het zelf te doen. Daarom zijn er nu vier beslisbomen. De beslisbomen bestaan uit vier fasen: de startfase, richtfase, actiefase en de evaluatiefase. Oftewel: samen de buurt ontdekken, samen doelen stellen en een plan maken, samen doen en samen leren en bijsturen. Voor elke fase is er een aparte beslisboom.

Twee functies: analysekader en praktisch hulpmiddel

Praktisch hulpmiddel

Elke beslisboom heeft aan de ene kant de functie van een afwegingskader voor de praktijk. De beslisboom biedt tevens een hulpmiddel bij het maken van keuzes en biedt stof tot nadenken. Dit wil niet zeggen dat de beslisboom uitputtend of volledig correct is. Hij triggert het nadenken, zonder voor te schrijven wat goed en fout is.

Analyse-instrument

Aan de andere kant heeft de beslisboom de functie van een analyse-instrument voor wie zich wil verdiepen in de bestaande kennis over het werken aan leefbaarheid, actief burgerschap en gemeenschapskracht.

Het doorlopen van de beslisboom biedt nieuwe inzichten in het kader van werken aan actief burgerschap en gemeenschapskracht ten opzichte van het essay *Help mij het zelf te doen* in 2014. Deze nieuwe inzichten zijn verwerkt in het nieuwe essay *Help ons het samen te doen*, dat in de zomer van 2022 online komt.

De beslisboom als maatwerk gevend – en niet maatgevend – instrument

Een misverstand dat kan ontstaan over de beslisboom is dat deze een maatgevend of normatief kader biedt voor het maken van keuzes bij het werken aan leefbaarheid in de wijk. Dat is niet de bedoeling. De bedoeling is om een goede eigen of gezamenlijke afweging te kunnen maken door de beslisboom. We proberen de gevolgen van verschillende keuzes inzichtelijk te maken. Logischerwijs kan dit betekenen

dat sommige keuzes over het algemeen beter werken, en die kennis kan de lezer dan ook gebruiken. Maar een overweging kan ook zijn om van dat pad af te wijken en een eigen weg te bewandelen. Zeker als de context daarom vraagt. Daarom spreken we van een maatwerk gevend instrument. Dit houdt in dat een instrument algemene antwoorden probeert te geven voor specifieke situaties en het is een hulpmiddel dat oog heeft voor maatwerk door de lezer de mogelijkheid te geven in de eigen context algemene lessen te benutten.

Opbouw van de beslisboom

3 rollen – *Inwoner, wijkprofessional, beleidsambtenaar*

In de beslisboom zijn verschillende rollen zichtbaar: die van inwoner, wijkprofessional en beleidsambtenaar. Iedere rol heeft een eigen icoontje. Sommige antwoorden kunnen alleen gegeven worden vanuit een bepaalde rol. Dit is zichtbaar aan de icoontjes en de daarmee verbonden spreekwolken.

In werkelijkheid bevinden zich binnen het veld veel meer rollen. Denk bijvoorbeeld aan een social designer, buurtcoördinator, bestuurder, passieve inwoner en sociaal ondernemer. Ook voor deze personen kan de beslisboom inzicht bieden, alleen vraagt dit van hen wat meer creativiteit.

Inwoner: wie bedoelen we? Alle inwoners, actief of nog niet actief.

Wijkprofessional: wie bedoelen we? Elke professional in de wijk, die werkt aan het versterken van de wijk. Dat kan zijn als opbouwwerker, sociaal ondernemer of social designer.

Ambtenaar: wie bedoelen we? De gemeentelijk professional die beleid maakt voor leefbaarheid, actief burgerschap of daar een actieve bijdrage aan levert, bijvoorbeeld als wijkregisseur of -manager.

4 fasen – *startfase, richtfase, actiefase, evaluatiefase*

In de beslisboom loop je vier fasen door. In elk van deze fasen staan drie vragen centraal.

De vier fasen zijn in grote lijnen als volgt te omschrijven:

Startfase: Kan zowel een probleem zijn dat je aan wilt pakken, of de wens om iets beter te maken. Wat is er al allemaal in de wijk? Hoe betrek je de juiste mensen in de wijk? Zijn er sleutelpersonen? Welke informatie wil je allemaal verzamelen (mensen, data, verhalen)? Ligt er een opdracht? Wat kan/moet je daarmee?

Richtfase: Waar wil je heen, wat wil je met elkaar bereiken? Wat is je plan van aanpak? Hoe ga je dat doen? Welke stappen moeten gezet worden? Welke activiteiten dragen bij aan de gewenste resultaten? Wie heb je nodig? Wat heb je nodig (middelen, ondersteuning)? Wie voert wat uit? Wat zijn de voorwaarden voor succes? Welke kennis (over wat werkt) is er nodig? Hoe zorg je voor kwaliteit?

Actiefase: Hoe communiceer je tussentijds? Als professional: heb je de rol van ondersteuner, verbinder, procesbegeleider? Wat zijn de voorwaarden voor succes? Hoe houd je de voortgang bij? De focus ligt op de rol en inzet van de professionals, en wat je als inwoner/gemeente verwacht van wijkprofessionals.

Evaluatiefase: Lukt het? Boek je resultaat met wat je doet? Hoe maak je dat zichtbaar met indicatoren en instrumenten die tellen en vertellen? Hoe laat je zien wat je doet? Wat leer je van de verhalen? Zijn de inwoners er beter van geworden? Wat gaat goed, wat kan beter?

Werken aan leefbaarheid in de wijk en gemeenschapskracht is een cyclisch proces dat soms niet helemaal volgens cirkels loopt.

10 werkzame elementen

Centraal in de beslisboom staan werkzame elementen. Werkzame elementen zijn elementen die vanuit de praktijk, wetenschap en ervaring van inwoners werken aan leefbaarheid in de wijk en het versterken van actief burgerschap. In deze beslisboom worden de werkzame elementen genoemd. Maar bovenal, kun je zien wanneer ze werken? Hoe leiden ze tot verandering? Op deze manier bieden de werkzame elementen in hun context zicht op de werkzame mechanismen in het werken aan leefbaarheid in de wijk.

De tien **werkzame elementen** die centraal staan in het werken aan leefbaarheid in de wijk door het versterken van actief burgerschap en gemeenschapskracht zijn:

1. Langdurige betrokkenheid; zorg voor continuïteit in betrokkenheid en relaties.
2. Inclusief werken; benader en betrek actief (andere) bewoners, zodat iedereen die wil, mee kan doen. Maak geen onderscheid in leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, levensbeschouwing, seksuele voorkeur of beperkingen. Inclusie gaat over luisteren, verbinden en samenwerken. De uitdaging is om ook bewoners aan het woord te laten komen die niet snel gehoord worden.
3. Volg de energie; bewoners zijn leidend. Wat vinden zij belangrijk? Welke ervaringen hebben zij in de buurt? Waar ligt de urgentie?
4. Oplossingsgericht werken; construeer samen met de bewoners oplossingen voor wat er speelt in de wijk. Elk probleem biedt mogelijkheden voor het vinden van eigen oplossingen. Stel bewoners in staat om op hun eigen manier en samen met anderen het probleem waarvoor zij hulp vragen aan te pakken.
5. Positieve benadering: Werk vanuit vertrouwen in personen, organisaties en in een positieve uitkomst.
6. Werken volgens de bedoeling; begin bij de bedoeling. Waar werk je met elkaar naar toe? Houd gedurende het traject steeds voor ogen 'waarom doen we dit'. Laat daarin het perspectief van de bewoners leidend zijn.
7. Begin klein, denk groot: Begin klein en laagdrempelig.
8. Presentiebenadering; wees aanwezig op vaste momenten en plekken in de buurt.
9. Gelijkaardige samenwerking tussen gemeente, sociale professionals en bewoners.
10. Relationeel werken; in gesprek gaan, mensen bij elkaar brengen, ontmoetingen mogelijk maken, verhalen delen en van elkaar leren.

Werkzame elementen zijn in de beslisboom te herkennen aan de diamant, waar je op kunt klikken.

5 interventies

Bestaande interventies kunnen mooi inzicht geven in de werkzaamheid van aanpakken gericht op actief burgerschap en gemeenschapskracht.

Hier geven we in het kort weer welke vijf interventies verwerkt zijn in de beslisboom en vatten we ze in één zin samen. Deze interventies bieden op verschillende manieren inzicht: soms door het hele proces heen (bijvoorbeeld: ABCD) en soms op kleine onderdelen, zoals Buurtbestuurt.

Studio BRUIS: Methode voor community building die bewoners in staat stelt om zelf een nieuwe impuls te geven aan het sociale leven in en rond hun 55+ wooncomplexen.

Thuis op Straat: Methode voor het werken aan een prettig en veilig leef- en speelklimaat in de buurt.

ABCD: Werktraditie om duurzaam te bouwen aan sterke gemeenschappen.

Buurtbestuurt: Werkwijze waarbij bewoners en professionals bepalen welke problemen op het gebied van veiligheid en leefbaarheid in de buurt met prioriteit moeten worden aangepakt.

Kulturhuske: Methode gericht op ontmoeting in de buurt.

Interventies zijn in de beslisboom te herkennen aan de schep, waar je op kunt klikken.

Tips bij het gebruiken van de beslisboom

- Pak ook eens een andere rol, of kies een ander antwoord.
- Klik veel op de antwoorden, voor een stuk reflectie, werkzame elementen en nuttige interventies.
- Neem het met een korreltje (maar niet teveel) zout. Bedenk wat nuttig is voor jou.
- Je mag altijd opnieuw beginnen: Beter ten halve gekeerd dan ten hele gedwaald.